

289. A „SLOBODA” FŐSZERKESZTŐJE KÁROLYI MIHÁLYHOZ

(Budapest, 1947. május 7.)

Elnök Úr!

Múlt évben a bratislavai „Národná obroda” részére készült interviút a Budapesten megjelenő Szlovák Antifasiszta Frontjának lapjában, a „Slobodában” szeretném megjelentetni, és pedig május 22-én megjelenő számában.¹

Kérdéseimet és Elnök úr válaszait csatolva megküldöm abban a reményben, hogy ezek még ma is aktuálisak, sőt talán még jobban, mint valaha, és Elnök úrnak az interviú megjelenése ellen semmi kifogása nem lesz.

Maradok kiváló tisztelettel:

PIL 704. f. 83. ó. e. (eredeti)

¹ Károlyi interjújában felsorolja azokat a csehszlovák emigráns vezetőket, akikkel Angliában „szívélyes jóviszonyt” tartott fenn, nézeteit közölte a csehszlovák emigráns kormánnyal, de semmiféle megállapodást nem kötöttek. Üdvözlí az 1946-os csehszlovákiai választások eredményét. A háború utáni szlovákiai magyarüldözésről a következőket mondja: „Ami megtörtént, azon már, sajnos, nem lehet segíteni, de a probléma megoldásának előfeltétele szerintem az, hogy mielőbb egy olyan megállapodásra jussunk, amit mindkét fél szigorúan betart, és mihamarabb befejeződjék az a processzus, ami a demokráciáját megteremtő magyarságot állandóan izgalomban tartja. Ha ez bekövetkezik, egy lépéssel tovább mehetünk és kiépíthetjük azt a tervszerű együttműködést, ami nélkül egyik ország sem lehet meg.”

290. JÁSZI OSZKÁR KÁROLYI MIHÁLYHOZ

(Oberlin, 1947. május 24.)

My dear and honoured Friend:

Not without a certain hesitation I am writing this letter since you have not answered my last communication of August 26.¹ I assume, therefore, that you are so busy with the problems of Hungarian democracy that you are unable to devote time to personal affairs.

Yet, I feel that I must trouble you with the following affair which, though personal, may have political and moral consequences. The story is this: More than a year ago the Hungarian minister of public instruction² invited me to deliver lectures at the University of Budapest. This message arrived very late through the legation, but it was later repeated. Some months later when it was known that I have not enough money to travel, the Hungarian government offered me my travelling expenses.

However, I could not undertake the trip in consequence of continuous illhealth. Meanwhile the „American Philosophical Society” and the „Social Science Research Council” offered me financial help for a trip to „study recent social and political developments in the Danubian countries.” This offer was the more welcome for me as it was already too late to lecture at the University and it guaranteed my complete financial independence in observation and research.

On this basis I asked a month ago, through the State Department, for permission from the Allied Control Commission to enter Hungary. Yesterday came the following answer:

„The Department regrets to inform you that you have been denied permission by the Allied Control Commission to enter Hungary.”

You can imagine that this was a kind of a shock for me because the Communists (or the whole government which invited me?) seem to regard me now as an unreliable and

undesirable element. Of course, I have never hidden that I am not a Communist and that I dissent from them on some very important points, moral and political. On the other side, I thought it is absolutely clear before all thinking men that my whole life has been devoted against autocracy, feudalism and usurious capitalism and therefore no sane man could assume that I would plot against the Hungarian Republic for the Horthy and later systems which blocked all possibilities for economic and political progress. Furthermore no sane man could believe that a stay of a few weeks in the country would be enough for any man to undermine the foundations of the Hungarian democracy, even should I be a counter-revolutionary - after half a century of struggle for the liberation of my people.

You, my Friend, know these facts better than any other man in the country after our common fight. You know equally well that I have no organized masses or groups behind me and being an American citizen for sixteen years I have no political ambition in Hungary. The only aim of my contemplated trip is to say farewell to my friends, to visit the places which I cherished and the graves of my family. And before all: I want to understand the real situation in the Danubian countries and amidst the haze of conflicting propaganda to find out the truth, nothing but the truth, for independent men of good will.

Knowing your great authority and moral prestige in the new Hungary, I thought that you may be inclined to look at this matter and to try to convince the makers of that decision that they made a mistake in following the practice of the Horthy-Bethlen regime against me. (Fourteen years ago I was not allowed to enter Hungary for one day in order to see my dying Mother for the last time.) By such means they can only hurt the cause of Hungarian democracy.

Yet, I wish not to insist on your intervention. If you think that it could be misunderstood, or undermine the wholesome influence which you possess in the new state, I shall understand your motive.

As I am not quite well, I shall begin my Danubian trip with Czechoslovakia and Austria not before July.

With warm regards and best wishes for Countess Károlyi, your family and yourself, I remain

Yours faithfully,

Jászi Oszkár

As I needed the service of my secretary, I was obliged to dictate this letter in English

PIL 704. f. 83. 6. e. (eredeti)

*

Igen tisztelt és kedves Barátom!

Nem minden habozás nélkül kezdek hozzá ehhez a levélhez, mivel utolsó, augusztus 26-i soraimat¹ válasz nélkül hagytad. A magyar demokrácia problémái bizonyára anynyira elfoglalnak, hogy személyi ügyekre képtelen vagy időt szakítani.

Mégis, elkerülhetetlennek érzem, hogy az alábbi ügygel háborgassalak, amely személyi természetű ugyan, de politikai és morális következményekkel járhat. A történet a következő: a magyar közoktatásügyi miniszter² több mint egy évvel ezelőtt meghívott, hogy tartsak előadásokat a budapesti egyetemen. A meghívás a követség útján igen későn jutott el hozzám, később azonban meg is ismételték, sőt a magyar kormány, amikor néhány hónappal utóbb tudomására jutott, hogy nincs elegendő pénzem az utazásra, az útiköltséget is felajánlotta.

Rossz egészségi állapotom miatt azonban nem tudtam útnak indulni. Közben az Amerikai Filozófiai Társaságtól és a Társadalomtudományi Kutatás Tanácsától ajánlatot kaptam egy olyan úti anyagi támogatására, amelynek célja „A Duna menti országok legutóbbi társadalmi és politikai fejlődésének tanulmányozása” lenne. Ez az ajánlat kedvezőbb volt számomra, mivel az egyetemi előadások megkezdéséhez már túl késő lett volna, másrészt pedig ez biztosította volna a viszonyok megfigyeléséhez és vizsgálatához szükséges teljes anyagi függetlenségemet is.

Így azután az amerikai Külügyminisztérium útján egy hónappal ezelőtt beutazási engedélyt kértem Magyarországra a Szövetséges Ellenőrző Bizottságtól. Tegnap a következő választ kaptam:

„A Minisztérium sajnálattal értesíti Önt, hogy a Szövetséges Ellenőrző Bizottság megtagadta Öntől a magyarországi beutazási engedélyt.”

Elképzelheted, milyen megrázkódtatást jelentett számomra ez a hír, amely arra vall, hogy a kommunisták (vagy az engem előzőleg meghívó egész kormány?) szemében megbízhatatlan és nemkívánatos elemnek számítok. Természetesen soha nem tagadtam, hogy nem vagyok kommunista, s hogy több fontos morális és politikai kérdésben nem értek egyet a kommunistákkal. De úgy gondoltam, minden gondolkodó ember tisztában van azzal, hogy egész életemet az önkényuralom, a feudalizmus és az uzsorakapitalizmus elleni harcnak szenteltem, s nincs józan ember, aki ezt feltételezhetné, hogy én képes lennék a Magyar Köztársaság ellen áskálódni, vagy összeesküvést szőni annak a Horthy-rendszernek, vagy az azt követő rezsimnek a visszaállítására, amelyek útját állták minden gazdasági és politikai fejlődésnek. De azt sem képzelheti egyetlen józan ember sem, hogy néhány heti otthon tartózkodás során, még ha valóban ellenforradalmár lennék is – én, aki fél évszázadon át küzdöttem népem felszabadulásáért –, aláaknázhattam a magyar demokráciát.

Te, kedves Barátom, akivel együtt harcoltam, mindenki másnál jobban tudod ezt a mai Magyarországon. Azt is tudod, hogy nekem nincsenek szervezett tömegeim, sőt csoportjaim sem, s lévén tizenhat éve amerikai állampolgár, politikai ambícióim sincsenek Magyarországon. Tervezett utam célja semmi más, mint hogy elbúcsúzzam barátaimtól, és hogy meglátogassak néhány helyet, amely kedves nekem, és az enyéim sírját. Mindezekelőtt pedig szeretném megérteni a tényleges helyzetet a Duna menti országokban, s az egymásnak ellentmondó propaganda áradatában az igazat és csakis az igazat mondani erről független és jóhiszemű emberek számára.

Tudva, milyen nagy tekintélyed és erkölcsi presztízséd van a mai Magyarországon, arra gondoltam, hogy talán hajlandó leszel utánanézni ennek az ügynek, és megkíséreléd meggyőzni azokat, kik e döntést hozták, hogy hibát követtek el, amikor velem szemben a Horthy-Bethlen-rezsim gyakorlatát folytatták. (Tizennégy évvel ezelőtt, amikor haladókló Anyámat szerettem volna utoljára látni, nem engedték meg, hogy egyetlen napra Magyarországra utazzam.) Ilyen módszerekkel csak árthatnak a magyar demokrácia ügyének.

Nem szeretnék azonban Neked kellemetlenséget okozni. Ha úgy gondolsz, hogy közbelépésedet félreértenék, vagy hogy ez gyengítené az új államra gyakorolt jótékony befolyásodat, tekints el a dologtól, és én meg fogom érteni indítékodat.

Mivel még mindig nem vagyok egészen jól, Duna menti utamat Csehszlovákiában és Ausztriában legkorábban júliusban kezdek meg.

Meleg üdvözetemet küldve a Grófnénak, családodnak és Neked, kedves Barátom, maradok őszinte híved

Jászi Oszkár

Mivel nem nélkülözhetem titkárnóm segítségét, kénytelen voltam angolul diktálni ezt a levelet.

¹ L. e kötet 262. sz. levelét.

² Keresztury Dezső.

291. BÖHM VILMOS KÁROLYI MIHÁLYHOZ

(Stockholm, 1947. május 27.)

Kedves Elnök Uram!

Engedd meg, hogy egy kéréssel zaklassalak.

Jászi Oszkár már régebben foglalkozik azzal a gondolattal, hogy a délkelet-európai államokba utazzék, minthogy két egyetemi megbízása van egy hosszabb tanulmány megírására. Beutazása ügyében írtam Szakasits elvtársamnak és kértem közbenjárását. Ma Jászitól levelet kaptam, amelyben arról értesít, hogy a State Department tudatja vele, hogy a Szövetséges Ellenőrző Bizottság visszautasította Jászinak beutazására vonatkozó kérelmét. Azt hiszem, kedves Elnök uram, hogy nem kell külön hangsúlyoznom, hogy itt csak tévedésről vagy rosszindulatú információról lehet szó. Az illetékes SZEB-hatóságot kétségtelenül félrevezették. Bizonyos, hogy Jászinak sok tekintetben más a felfogása, mint a mienk bizonyos kérdéseket illetően, de hogy Jászi Oszkár a demokráciának egyik legkiválóbb előharcosa, hogy Jászi Oszkár soha olyant nem fog cselekedni vagy írni, ami a mai magyar demokrácia ellen irányulna, azt Nálad és nálam jobban senki nem tudja.

Arra kérlek, kedves Elnök uram, kísérelj meg Te felvilágosítani az illetékeseket, hogy Jászi megkaphassa a beutazási engedélyt, és ha megkapná a SZEB-engedélyt, azt küldjék el a prágai magyar vagy amerikai követségnek. Arra is megkérnélek, hogy az ügy elintézéséről engem táviratilag értesíteni szíveskedj.

Köszönöm, Elnök uram, fáradozásodat. Remélem, hogy úgy Te, mint az Elnökné, jó egészségben vagytok.

A régi szeretettel és barátsággal üdvözöl

PIL 939. f. 28. ó. e. (másodpéldány)

292. NAGY VINCE KÁROLYI MIHÁLYHOZ

(Budapest, 1947. május 30.)

Kedves Barátom!

Elsősorban magam és volt ügyvédtársaim örökösei nevében megköszönöm Neked, hogy ügyvédedet, Káldor Miklóst,¹ azzal az üzenetteddel küldted két hónappal ezelőtt hozzám, hogy az ügyvédi honorárium kiegyenlítése tárgyában levelemre válaszod elsősorban az, hogy fizetni akarsz és fizetni fogsz. Jogtanácsosodat csak az összecszerűség kérdésében való tárgyalásokkal bíztad meg.

Én akkor rendelkezésére bocsátottam az összes adatokat, a bírói megállapító határozatokat és a Te általad Párizsban a Külügyminisztériumban aláírt elismerő okiratot is. Ügyvéded megígérte, hogy „rövidesen” végleges választ fog ő adni elhatározásodról.

Azóta sajnos már több mint két hónap elmúlt, de semmi választ nem kaptunk. Jól tudom, hogy Te magad Kairóban voltál majdnem két hónapig, s ugyanakkor ügyvéded